

Список літератури

1. Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року : резолюція A/RES/70/1, схвалена Генеральною Асамблеєю ООН 25 вересня 2015 р.

2. Про стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ президента України від 12.01.2015 № 5/2015: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/18688.htm>.

Освітня реформа: очевидні ознаки та причини гальмування забезпечення якісної освіти

*Курепін В. М., доцент кафедри методики професійного навчання,
кандидат економічних наук
Миколаївського національного аграрного університету*

Анотація. *Сформувати у свідомості громадян систему цінностей, зрозуміло, допомагає освіта, що активізує впровадження європейських принципів у функціонування владних інститутів і життя суспільства; ментально наближає нас до країн ЄС. Поштовхом до європейських цінностей в Україні стала освітня реформа, одна з ключових євроінтеграційних реформ. Але є низка причин і обставин, які суттєво гальмують реформу освіти, не дають необхідного поштовху для стрімкого старту.*

Ключові слова: *антикризова концепція, освітня реформа, європейський простір, якість знань, пріоритетні напрями.*

На фоні кардинальних змін в економічній та соціальній галузі зміни в освітньому процесі переважно проходять у повільній формі. Після проголошення незалежності України було змінено шкільну освіту, упроваджуючи в навчання сучасні технології, відбувалася відмова від радянської моделі викладання. Але внаслідок кризи 1993–1994 років, коли рівень інфляції країни досягав гіпервисокого рівня, а скорочення валового національного продукту досягало 50%, забезпечити галузь освіти в країні за рахунок коштів державного бюджету стало практично неможливо. Більшість закладів вищої освіти (професійні (професійно-технічні) заклади освіти) перебували на межі закриття [1, с. 19].

Національна програма «Освіта» та її антикризова концепція, яка була затверджена МОН у 1993 році, не була реалізована. Те, що передбачала програма, а це децентралізація управління освітою, індивідуалізація навчально-виховного процесу, запровадження різних планів і програм із самонавчання, так і не було виконано. Замість запланованих реформ влада країни запровадила платну вищу освіту, були відкриті приватні навчальні заклади, скасовані/спрощені вступні іспити до університетів.

Нововведення того часу лише допомогли зменшити ризик масового закриття освітніх закладів. Зауважимо, такими діями було збільшено потік абітурієнтів. Але вони так і не вирішили головних проблем тих років: затримка зарплат викладачам, якість освітнього процесу залишалися на тому ж рівні.

Процес формування національної громадянської ідентичності та євроінтеграційного спрямування зовнішньої політики в умовах невизначеності та реінтеграції тимчасово окупованих територій для України дуже важливий. Держава-агресор відкрито заявляє про наміри активно використовувати мешканців

східних, зокрема тимчасово окупованих територій, для впливу на українське суспільство та забезпечити домінування проросійських політичних сил на різних її рівнях, що вкрай небезпечно.

З погляду влади, успішність і рух держави у стратегічно визначеному напрямі, у тому числі й освітній реформі, можливо, дасть перші результати приблизно десь через років дванадцять. Але з цим у жодному разі неможливо погодитися [2, с. 82]. Важливий показник успішності – це позитивні відчуття від реформ, зокрема освітньої, тих, кого вони стосуються (освітян: тих, хто навчається, батьків та ін.).

Визнання потреби та отримання суспільного розуміння у процесі впровадження реформи – це коли користувачі процесів відчуватимуть поступові позитивні зміни. Якщо користувачі (освітяни) відчують підлаштовування нового прогресивного під те, чого ми хочемо позбутися (симуляція), суспільного розуміння та визнання потреби у реформі не буде. Перші кроки повномасштабного запровадження реформи освіти в Україні продемонстрували саме такі симптоми.

Кожен навчальний рік традиційно розпочинається з Дня знань і свята першого дзвоника. Уже декілька десятків років триває в суспільстві дискусія про доцільність проведення таких заходів (святкова лінійка радянських часів). Хтось продовжує в такій формі проводити заходи, хтось надав можливість вибору учасниками навчального процесу, насамперед молоді та їхнім батькам обирати інші формати заходів. Сучасні реалії сьогодення спрямовані на автономію закладів освіти, які самостійно можуть обирати, яким чином святкувати та які заходи проводити [3, с. 301].

Дух «найкращих радянських традицій» ще присутній: урочисті лінійки за участю депутатів (яких чекають до 40 хвилин), наполегливі рекомендації для молоді – «білий верх, темний низ» та ще деякі власні міркування керівництва освітніх закладів. Тому постає питання про те, які причини та мотиви спонукають адміністрації освітніх закладів до такого «урочистого маскараду». Таку ситуацію можна розглядати по-різному: абсолютне нерозуміння суті та стратегії реформи та небажання реформуватися самим або саботаж і цілеспрямоване формування у молоді неідентичності з новим українським суспільством. Українській освіті потрібне «дихання вітру змін».

Ще один факт – «каральна педагогіка» повинна відійти у небуття, швидкий відхід такої педагогіки забезпечить повномасштабне впровадження освітньої реформи. Проте аналіз змісту публікацій, соціальних мереж, відгуків на сайтах освітніх установ свідчить про наявність значних проблем у становленні партнерських відносин між учасниками освітнього процесу [4, с. 14].

У деяких освітніх закладах звичним явищем є спілкування викладачів із молоддю на підвищених тонах. На жаль, іноді до тих, хто навчається, використовуються принизливі та образливі звороти чи порівняння. Зниження оцінок продовжується за неохайність, неправильне оформлення роботи, погану поведінку на заняттях. Вочевидь, деякі викладачі не розуміють ні стратегії та цілей реформи, ні критеріїв оцінки знань здобувачів освіти.

Міністерство освіти і науки України з 2020 року запровадило обов'язкові ЗНО, зокрема з математики. Причина – невтішна динаміка останніх років з якості знань, відставання України в методиках викладання дисциплін. Така новація не викликала позитиву багатьох батьків і молоді.

Чиновники з міністерства, пропагуючи освітню реформу, постійно повторюють про спрямованість реформи на: забезпечення гарантій освітніх прав і свобод, у тому числі права вибору; розвиток індивідуальних здібностей молоді; підвищення рівня якості освіти та наближення до європейського освітнього простору [5, с. 293]. Запровадження обов'язкового ЗНО з багатьох міркувань не відповідає декларованим цілям, і аргументи його ініціаторів не виглядають переконливими.

- Молодь, яка прагне до знань, має різні розумові здібності, очевидно, ініціатори не бажали цього враховувати. Утім, хоч у більшості домінують гуманітарні чи математичні здібності, але в незначній частині є і універсальні. Інтереси та здібності молоді вже цілком очевидні в середньому віці, тому замість того, щоб залежно від здібностей та бажань поглиблювати спеціалізацію освіти, чиновники змушують усіх, незалежно від здібностей та волі, «зубрити» обов'язкові предмети, зокрема математику та інші, лише для того, щоб здати ЗНО. Плани на майбутню професію, яку хоче обрати молодь, не враховуються.
- Адекватним засобом вирішення проблеми покращення динаміки та подолання відставання в методиках викладання дисциплін запровадження обов'язкового ЗНО не виглядає. А якщо погіршиться динаміка з інших предметів, припустимо, з трьох чи п'яти, то теж треба буде запроваджувати з них обов'язкове ЗНО.
- Подібні підходи вирішення проблем не демонструють наближення до європейських освітніх систем. Вітчизняна освітня реформа, на відміну від європейської освіти, не орієнтована на те, щоб якомога раніше виявити здібності молоді шляхом запровадження більш ранньої спеціалізації. При реформі знання в інших галузях надаються за принципом «розумної достатності» [6, с. 291].
- Школа XXI століття передусім має навчити молоде покоління навчатися, набувати самостійно необхідних знань, на перший план виходять знання у нових для освітніх установ галузях, наприклад, у галузі психології, інноваційних технологіях тощо. Однак українська освіта поки що не вчить ні того, ні іншого, а реформа, що впроваджується, мало що змінює в цьому напрямі.
- І останнє, у європейській освіті, на тлі сучасних тенденцій змін, позбавлення претендентів на освіту права вибору виглядає просто дикістю.

Абсурдним, а не раціональним виглядає намір запровадити обов'язкове ЗНО. Сучасна європейська система освіти надає обов'язкові для людини знання, які роблять її:

- а) свідомою та КОМПЕТЕНТНОЮ для своєї держави;
- б) висококваліфікованим спеціалістом у своїй галузі [7, с. 39].

На основі власних здібностей, переваг і планів на майбутню професію здобувачі освіти самі визначають ступінь важливості та потреби для себе інших знань та дисциплін.

Головна причина погіршення якості знань молоді – перевантаженість освітніх програм і невідповідність вимог наявним ресурсам. Декілька років проблема розвантаження вирішується чиновниками виключно на рівні заяв щодо

необхідності такої. Аналіз навантаження тих, хто навчається, показав: молодь у стінах освітніх закладів проводить від 6 до 8 годин. Якщо перерахувати на робочий тиждень дорослої людини, у деяких випадках це і є робочий тиждень дорослої людини. До того ж на виконання домашніх завдань витрачається щонайменше від 2-х до 4 годин. Крім того, до необхідних умінь людини XXI століття, згідно зі змістом освітніх програм, належать ще й інші обов'язки, які не мають ніякого відношення до навчання. На наш погляд, очевидно, вирішувати проблему необхідно, перш за все, у цій площині [8, с. 76].

Для запобігання вищезгаданих негативних тенденцій уже зараз необхідно:

- переглянути порядок пріоритетів реформи, у першу чергу впровадити ті вектори, які необхідні з погляду зміцнення національної безпеки, розвитку України як сучасної держави;
- забезпечення громадської підтримки освітньої реформи;
- удосконалення та посилення нормативної бази реформи;
- протидіяти гальмуванню та саботажу реформи на регіональному й місцевому рівнях, запровадити дієві механізми розвитку та підтримки реформи;
- посилити просвітницьку роботу в освітньому середовищі та пряму заборону на дії, що дискредитують освітню реформу;
- оптимізація навчального процесу.

Реформатори мають удосконалювати комунікацію з усіма учасниками навчального процесу [9, с. 10]. Зокрема, на запити громадських організацій, батьків та самої молоді щодо наявних порушень в освітніх закладах, можливо, не лише давати відповіді на запити й відправляти нагадування адміністраціям установ про порушення, а й прямо забороняти відповідні дії, якщо такі мали місце в освітніх установах.

Потрібно забороняти протиправності та невідповідності стратегії реформи, своєчасно реагувати на невиконання та ігнорування директивних вимог. Якщо рівень громадянської та професійної компетентності педагогів залишається настільки низьким, що вони не розуміють стратегій реформ, потрібні кардинальні зміни у викладацькому складі таких освітніх закладів.

Коріння проблеми низького рівня знань у молоді – у площині надмірного навантаження та неадекватності вимог ресурсів. Тому, на наш погляд, шлях до вирішення проблем, які ми зачепили, лежить через оптимізацію освітнього процесу та навантаження, докладну ревізію навчальних дисциплін і програм, поглиблену спеціалізацію навчання.

Вирішувати проблему потрібно комплексно, до освітньої реформи повинні приєднатися й інші державні установи, зокрема Міністерство охорони здоров'я України має детально вивчити, наскільки існуюче навчальне навантаження на молодь, з урахуванням часу, необхідного для виконання домашніх завдань, відповідає фізіологічним нормам навантаження. Треба сформулювати та надати зацікавленим сторонам реформи рекомендації щодо нормалізації навантаження відповідно до фізіологічних особливостей та потреб розвитку здорової людини. Зрозуміло, відповідні висновки та рекомендації слід направити до Міносвіти та оприлюднити. Акцентуємо, необхідно стимулювати до надання зауважень і рекомендацій батьківські громадські організації, які можуть самостійно надіслати до Міністерства охорони здоров'я України відповідні звернення. Потрібна особиста думка самих учнів щодо свого навантаження.

Реформатори освіти в Україні мають ретельно переглянути перелік навчальних дисциплін і зміст програм [10, с. 9]. Деякі дисципліни можуть бути трансформовані в гурткову роботу молоді. Програми навчальних дисциплін повинні бути суттєво перероблені, керуючись принципом «розумної достатності», тобто орієнтуватися на дві основні цілі – дати основні базові знання з дисциплін і виявити здібності, схильності та бажання учнів більш глибоко вивчати дисципліни. Поглиблення спеціалізації повинно бути через фізико-математичні, хіміко-біологічні, лінгвістичні та інші навчання.

Напрями реформування вітчизняної освіти та її стратегічна мета повинні відповідати сучасним європейським тенденціям розвитку освіти й потреб інтеграції в європейський освітній простір. Практичні кроки щодо впровадження освітньої реформи в Україні ще не є досконалими, свідчать про недостатнє розуміння її ідеологами суті тих європейських систем освіти, які беруться як зразок. Потрібно намагатися як можна скоріше адаптувати європейський досвід до потреб і реалій в Україні. Але, на жаль, сьогодні в деяких аспектах упровадження реформи відбувається її гальмування. Запровадження пріоритетних напрямів освітньої реформи затримується.

На жаль, на початку реформування, на наш погляд, для вирішення конкретних проблем обиралися неадекватні рішення, що свідчить про нерозуміння їх глибинних причин упровадження пріоритетних напрямів освітньої реформи. Відповідно, це провокувало негативне ставлення учасників освітнього процесу до реформи та заклало свідомо провальні результати на майбутнє [11, с. 240]. За реаліями сьогодення, суспільство в деякій його частині, розчароване, іде посилення скептичного настрою щодо українських «євроінтеграційних реформ».

Є низка наочних ознак нерозуміння, неприйняття освітньої реформи і на регіональному та місцевому рівнях [12, с. 22]. Проблеми: неефективна робота органів влади та самоврядування із загального керівництва запровадженням реформи; самоврядування молоді (деякою мірою ігнорування цивілізованих норм і правил спілкування в освітніх закладах). Стратегічні помилки ініціаторів реформи та її гальмування на регіональному й місцевому рівнях унеможливили старт освітньої реформи як повномасштабної. До того ж гальмування темпів освітньої реформи підвищили рівень негативізму в оцінці реформи суспільством, створили загрозу на шляху її подальшого впровадження.

Здобуття перших результатів освітньої реформи влада планувала через 10-12 років, але непевні дії МОН України щодо вирішення нагальних проблем організації освітнього процесу, підвищення якості знань, заохочення можливостей навчання впродовж життя як однієї із цілей сталого розвитку створили перепони на шляху її впровадження, додаємо неефективність управлінської діяльності у сфері освіти на регіональному та місцевому рівні.

Висновки. Освітня реформа потрібна Україні задля збереження інтелектуального потенціалу нації, європейської інтеграції, як реалізації одного із ключових векторів країни. Швидко й успішно впровадження реформи дозволить скоріше подолати стереотипи радянських міфів і надати шанс громадянам України залишатися носіями вітчизняної культури, а не сусідньої держави, яка має значні шанси для чергової колонізації волелюбного українського народу. Арсенал шляхів і засобів реалізації амбітних планів щодо впровадження освітньої реформи зростає, але всі вони спираються на культурну основу.

Список літератури

1. Batsurovska I., Dotsenko N. Challenges and prospects of education in times of armed conflict // Learning and Teaching: After War and in Peacetime : materials of the II international scientific and practical conference, Kharkiv, Ukraine, November 10, 2023 / H.S. Frying pans of the Kharkiv National Pedagogical University ; ed. I. Kostikova. Kharkiv, 2023. P. 19-20. <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15845>.
2. Іваненко В. С. Інтеграція молоді в системі освіти держав ЄС в умовах військової агресії проти України // Інтеграція вищої юридичної освіти України з європейським освітнім простором – виклики внутрішньої безпеки під час воєнного стану : матеріали з Міжнародної науково-практичної конференції, Ломжа-Харків, 15.02.2023 р. / за ред. П. Поніхтера, З. Шарлович. Ломжа : MANS w Łomży, 2023. С. 80-82. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/12946>.
3. Kurepin V. Organization of the educational process at the Mykolayiv National Agrarian University in modern conditions // Цифрові трансформації та інноваційні технології в економіці : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Ломжа - Харків, 14 березня 2024 р.). Ломжі ; Харків : ПЗВО "Харківський технологічний університет "ШАГ" ; MANS в Ломжі. 2024. Ч. 1. С. 295-303. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17161>.
4. Бацуrowsька І. В., Доценко Н. А., Курепін В. М. Особливості проектування освітнього середовища для майбутніх фахівців аграрної галузі // Цифрова трансформація професійної підготовки фахівців в умовах застосування SMART- освітніх технологій: стан, проблеми, перспективи : матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції (м. Харків, 29-30 листопада 2023 р.) / за заг. ред.: В. М. Нагаєва, Ю. М. Сагачко, О. В. Грідіна. Харків : Комунальне підприємство «Міська друкарня», 2023. С. 11-16. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15906>.
5. Доценко Н. А., Горбенко О. А., Галєєва А. П. Застосування моделі підготовки бакалаврів спеціальності «Агроінженерія» в умовах дистанційного навчання // Актуальні питання гуманітарних наук. 2023. Вип 66, Т. 1. С. 289-295. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15925>.
6. Yurchenko K., Oleinyk D. Personal creative qualities of teaching staff institutions of higher education as the basis of their creative activities // Język i kultura ukraińska we współczesnej humanistycznej przestrzeni czasowej: aspekty komunikacji międzyjęzykowej i kształtowanie kompetencji komunikacyjnych współczesnego specjalisty : zbiór materiałów międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji internetowej 21 lutego 2024 r. = Українська мова та культура в сучасному гуманітарному часопросторі: аспекти міжмовної комунікації та формування комунікативної компетентності сучасного фахівця : матеріали міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (м. Ломжа – Ірпінь, 21 лютого 2024 р.). Ірпінь : Державний податковий університет, 2024. Ірпінь : Державний податковий університет ; Ломжа : MANS w Łomży, 2024. С. 293-303. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17425>.
7. Бацуrowsька І. В., Курепін В. М. Використання цифрових технологій у спеціальній та інклюзивній освіті: теоретичні основи та практичні підходи в професійній підготовці фахівців. Development trends in special and inclusive education in the context of the European dimension: theory and practice : scientific monograph. Riga, Latvia : Baltija Publishing, 2024. С. 22-44. DOI:<https://doi.org/10.30525/978-9934-26-457-3-2>.
8. Іваненко В. Вплив євроінтеграційних процесів на роль студентського самоврядування // Молодь, наука, бізнес : матеріали Всеукр. інтер.-конф. здоб. вищ. освіти і мол. учених, 5-6 жовтня 2022 р., м. Миколаїв. Миколаїв : МНАУ, 2022. С. 73-77. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/11859>.
9. Babenko D., Dotsenko N., Gorbenko O., Polyansky P., Ivanov G. (2024). Implementation of the Blended Learning Approach in the Conditions of the Learning Management System of the Higher Education Institution. Modern Economics, 44(2024), 6-13. DOI:[https://doi.org/10.31521/modecon.V44\(2024\)-01](https://doi.org/10.31521/modecon.V44(2024)-01).
10. Доценко Н. А. Сучасні навчальні ресурси в освітньому процесі майбутніх агроінженерів // Ресурсно-орієнтоване навчання в «3D»: доступність, діалог, динаміка : збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (м. Полтава, 22–23 лютого 2024 року). Полтава : ФКУЕП ПДАУ, 2024. С. 203-204. URL:<https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/17116>.
11. Іваненко В. С. Національно-патріотичне виховання молоді як складова побудови незалежної держави // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених, курсантів та студентів : тези доп. Всеукр.наук.-практ. конф. (м. Вінниця, 17 травня 2023 р.) / МВС

України, Харків. нац. ун-т внут. справ, Наук. парк «Наука та безпека». Вінниця : ХНУВС 2023. С. 239-242. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/14176>.

12. Batsurovska I. V., Kurepin V. M. Modern features of the functioning of the education system during martial law // Learning and Teaching: After War and in Peacetime : materials of the II international scientific and practical conference, Kharkiv, Ukraine, November 10, 2023 / H.S. Frying pans of the Kharkiv National Pedagogical University; ed. I. Kostikova. Kharkiv, 2023. P. 21-23. URL: <https://dspace.mnau.edu.ua/jspui/handle/123456789/15843>.

Системний підхід до управління розвитком професіоналізму вчителів

*Мармаза О. І., професор кафедри менеджменту та економіки,
кандидат педагогічних наук, професор,
Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди*

У статті розглядаються системні засади управління розвитком професіоналізму вчителів. Визначено складові системи, що впливають на рівень професіоналізму педагогічного колективу в цілому та кожного окремого вчителя зокрема. З'ясовано умови, що стимулюють професійне зростання, серед яких модель інформаційно-методичного супроводу. Розкрито її основні компоненти та розглянуто основні науково-методичні заходи, які сприятимуть розвитку професіоналізму вчителів.

Ключові слова: *заклад освіти, учитель, професіоналізм, управління, керівник, системний підхід.*

Постановка проблеми. Керівник закладу освіти відіграє одну з найважливіших ролей у формуванні ефективної освітньої системи. Його завдання полягає не лише в управлінні навчальним процесом, але й у створенні сприятливих умов для професійного розвитку педагогічного колективу. Сучасна освіта вимагає постійного вдосконалення вчителів, тому діяльність керівника як наставника та організатора професійного зростання вчителя є вирішальною.

Завдяки підтримці з боку керівника вчителі почуваються більш впевнено та мотивовано до розвитку. Роль керівника є важливою в налагодженні професійних відносин у колективі та стимулюванні до професійного зростання, управлінні психологічним кліматом. Підтримка, яку вчитель отримує від керівника, значно впливає на його готовність до впровадження нових методик, підвищення ефективності навчального процесу та вдосконалення професійних якостей.

Управління розвитком професіоналізму вчителя в закладі освіти повинно здійснюватися на засадах системного підходу, який охоплює різні аспекти особистісного та професійного зростання педагога, а також його адаптацію до сучасних освітніх викликів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні питання професійного розвитку вчителя досліджували чимало науковців, а саме: В. Бондар, Л. Василенко, І. Воротнікова, Н. Гузій, І. Зязюн, Л. Козак, Т. Лактіонова, Л. Лук'янова, В. Огнев'юк, О. Пехота, О. Савченко, С. Сисоєва та ін.

Проблеми управління професійним розвитком учителя вивчали В. Батюк, Н. Гузій, Н. Клокар, Г. Кравченко, О. Мельничук, О. Петренко, О. Сергієнко, Т. Сорочан та ін.